

Tuukka Tenhunen
FM, HuK
Verkkopalveluasiantuntija, Fimea



Laiton lääkekauppa rehottaa verkossa

Lääkevääreännösten tilaaminen verkosta on kasvava ilmiö, joka voi tulla vastaan myös terveydenhuollon ammattilaisille potilaskohtaamisissa. Uhkana ovat tuotteiden asiaton käyttö ja niiden vaarallinen laatu. Laittomista verkkoapteekeista tilattu tavara voi sisältää miltei mitä tahansa. Joukossa on myös ravintolisiksi tai jopa kosmetiikaksi väitettyjä tuotteita, jotka sisältävät lääkkeeksi luokiteltuja aineita.

Lääkevääreännösten laiton verkko-
kauppa yleistyi vuosituhan-
nen vaihteessa. Vielä tällöin
kauppavälineenä oli pitkälti ros-
kapostitus eli spämmäys. Massalähe-
tetyt roskapostit kaupittelivat kaikkea
väärennetyistä muotituotteista por-
nografiaan, mutta yksi yleisimmistä
myynnissä olevista tuotteista oli eri-
laiset erektiolääkkeet. Kauppa hoidet-
tiin vastaamalla roskapostittajan vies-
tiin tai siinä mainittuun osoitteeseen.

Sinällään roskapostitus sähköpostilla
ei ole kadonnut mihinkään – maail-
malla seilaa edelleen miljoonia ros-
kaposteja päivittäin. Niiden merkitys
laittoman materiaalin markkinointi-
kanavana on kuitenkin vähenty-
nyt. Sen sijaan iso siivu roskapos-
tituksesta on siirtynyt sosiaaliseen
mediaan, esimerkiksi Facebookiin.
Siellä roskaviestejä lähettelevät sekä
automasoidut valetilit että oikeiden
käyttäjien kaapatut profilit. Lääke-



©iStock/DragonImages

väärennökset ovat vain yksi tuote muiden joukossa. Roskapostittaja itse on yleensä alihankkija, jolle myyjät maksavat jokaisesta myyntitärpistä palkkion.

Facebookin roskaviestien volyymi on valtava. Esimerkiksi vuonna 2011 Yhdysvalloissa tuomittu roskapostittaja Sanford ”Spamford” Wallace lähetti reilun vuoden aikana yli 27 miljoonaa mainosviestiä. Wallace oli kehittänyt roskaviestitystä varten ohjelman, joka huijasi 500 000 Facebook-käyttäjältä heidän salasanaan. Kaapatut tilit levittelivät tämän jälkeen kontakteilleen mainosviestejä. Wallace markkinoi muiden tuotteiden ohella myös erektiolääkkeitä.

Nykyään roskapostirobotit ovat yhä kehittyneempiä ja kykeneviä valikoimaan viestinsä vastaanottajan mukaan. Esimerkiksi terveysongelmasta

Twitterissä kertova käyttäjä saa luultavasti pian tuntemattomien käyttäjien avuliaita ”lääkitysvinkkejä”. Vinkkien lähettäjinä toimivat robotit, jotka seulovat avoimista viestivirroista sopivia kohteita. Viestit vievät sitten verkkosivuille, joissa myydään lääkeväärennöksiä ja harhaanjohtavasti markkinoituja ravintolisiä. Etelä-Kalifornian yliopiston tutkimuksen mukaan Twitterissä on vähintään 48 miljoonaa robottitiliä, ja niiden määrä kasvaa tasaisesti kaikissa sosiaalisissa medioissa.

Avoimessa verkossa teeskennellään laillisuutta

Roskapostitus perustuu yleensä harhautukseen. Esimerkiksi väärennetyt erektiolääkkeitä verkossa myyvät sivustot on yleensä naamioitu muistuttamaan verkkoapteekkia, lääketetaan sivuja tai jopa lääkeviranomaisen

verkkosivustoa. Verkkotunnusharhautukset ovat myös yleisiä. Lääkeväärennöksiä myyvä taho voi esimerkiksi ostaa yhden kirjaimen kirjoitusvirheet tunnetun lääkeyhtiön verkko-osoitteista houkutelakseen harhalyöntejä tekevät käyttäjät sivuilleen.

Laittoman verkkoapteekin sivut ovat yleensä täynnä vakuutuksia laadusta ja turvallisuudesta. Toimintaa väitetään lailliseksi tai laillisuuden selvittäminen jätetään käyttäjän vastuulle. Tärkeimmillään sivustolle on saatettu kopioida laillisen sivuston ulkoasu harhautustarkoituksessa. Hämärät puolet alkavat paljastua, kun yrittää ottaa selville, kuka kauppasivua pyörittää. Yhteyskontaktina löytyy vain sähköpostiosoite, joka saattaa olla pelkkä kulissi. Verkkosivun pyörittäjä ei myöskään löydy julkisista rekistereistä, sillä omistus on piilotettu bulvaanien ja verkkotunnusparkkien

kautta. Yleensä ei löydy edes selvää tietoa, missä maassa sivusto toimii ja mistä maasta ostettavat tuotteet postitetaan.

Harhautuksiin ja roskapostiin perustuva lääkeväärennösten kauppa on pitkälti massiiviseen hakuammuntaan perustuvaa. Roskaviestien vastausprosentti on tutkimusten mukaan enintään 11 % eikä suurin osa sivuille

Laillisen verkkoapteekin sivuilta löytyy tunnus, joka on linkitetty kansallisen viranomaisen verkkosivustoon. Verkkosivustolla on lista laillisista verkkoapteekeista.

harhautuvista osta mitään. Suomenkielinen markkina-alue ei ole yksinkertaisesti tarpeeksi suuri kiinnostukseen tämänkaltaisia markkinoita muuten kuin automaattikäännettyillä materiaaleilla. Taitavimmat verkkosivuhuijaukset tapahtuvat siis suurilla kielimarkkinoilla. Osa englanninkielisistä sivuista voi olla erittäin hyvin tehtyjä. Kehittyvät sosiaalisen median algoritmit parantavat maailmalla myös roskaviestityksen kohdentamista ja toimintaa.

Laillisten verkkoapteekkien tunnistaminen helpottui, kun Euroopan talousalueella otettiin käyttöön yhtenäinen verkkoapteekkien tunnus 1.7.2015. Laillisen verkkoapteekin sivuilla tunnus on linkitetty kansallisen viranomaisen verkkosivustoon, josta löytyy lista laillisista verkkoapteekeista.

Pimeässä verkossa ostaja tietää, mitä etsii

Kaikille osallisille selkeän rikollisen lääkekauppa pyörii suurimmaksi osaksi internetin pimeällä puolella. Voimakkaimmin laittoman tavarän

Evira:

Ravintolisiä tilataan internetistä omalla vastuulla

Evira saa jatkuvasti puheluita yksittäisiltä kuluttajilta, jotka ovat tilaamassa tuotteita ulkomailta ja haluavat varmistua sen olevan sallittua, kertoo Eviran ylitarkastaja **Anna Mizrahi**.

– Elintarvikelainsäädäntö ei koske henkilökohtaiseen käyttöön tapahtuvaa tuontia, joten lainsäädännön näkökulmasta esteitä ei ole. Teemme selväksi tiedustelijoille, että tilaus tehdään omalla vastuulla, ja siihen saattaa liittyä riskejä. Tuotteet on luokiteltu verkkokaupoissa selkeästi, joten lääkevalmisteen tilaaminen vahingossa ravintolisänä on aika harvinaista. Sen sijaan kyse on usein siitä, että ulkomailla ravintolisänä markkinoitu tuote sisältääkin ilmoittamattomia aineita. Kyse voi olla lääke- tai dopingaineista, minkä takia sitä ei enää tulisi luokitella ravintolisäksi.

Eviran käsityksen mukaan ravintolisiä ja muita tuotteita tilataan verkosta erittäin paljon. Verkossa hinnat ja valikoimat ovat parempia kuin kotimaassa, mikä houkuttaa ostajaa.

– Ravintolisistä esitetään hyvin paljon väitteitä, myös lääkkeellisiä, Mizrahi kertoo.

– Yleensä väitteet esitetään pakkauksen sijaan yritysten tai tuotteiden internetsivuilla tai sosiaalisessa mediassa. Tämä osaltaan vaikeuttaa markkinoinnin valvontaa.

Kuluttajien keskuudessa ravintolisiä pidetään herkästi luonnollisempina kuin lääkkeitä. Lääkkeellisten väitteiden esittäminen elintarvikkeista on kielletty elintarvikelaissa. Kiellettyjä väitteitä on esimerkiksi kirjoittaa, että ravintolisä parantaa, hoitaa tai ehkäisee sairauksia.

– Eviraan yhteyttä ottaville kuluttajille tulee yhä yllätyksenä, ettei markkinoilla olevia ravintolisiä ole tutkittu tai tarkastettu etukäteen, Mizrahi sanoo.

– Perusolettamus on, että markkinoille saa saattaa vain turvallisia elintarvikkeita, mutta turvallisuudesta vastaa yritys. Viranomainen ei varmista sitä etukäteen. Eniten väärinnettyjä tuotteita – esimerkiksi ravintolisiä, joissa on lääkeaineita – on miehille tarkoitetuissa potenssivalmisteissa, laihdutus tuotteissa ja urheilijoille suunnatuissa tehonlisäajissa. Näitä myös herkästi tilataan eniten internetin kautta. ●

Fimea antaa päivittäin neuvontaa lääkkeiden nettilaamisen laillisuudesta ja turvallisuudesta.



kauppapaikaksi on profiloitunut Tor-verkko. Alkuaan Yhdysvaltain asevoimien kehittämä teknologia suojelee käyttäjän identiteettiä normaalia internetliikennettä tarkemmin. Tor-verkko toimii kierrättämällä käyttäjän internetliikenteen usean eri palvelimen kautta. Sisään ja ulos menevä liikenne sekoittuu palvelimien välillä. Käyttäjän liikenne menee sisään Tor-verkkoon yhdeltä palvelimelta ja tulee ulos toiselta häivyttämällä yhteyden. Palvelimia ylläpitävät monet yksittäiset käyttäjät ja institutiot. Tor-verkon alkuperäinen ajatus oli taata yksityisyydensuoja toisintajatteloille, toimittajille ja muille yksityisyydestään tarkoille henkilöille. Sen avulla voi myös kiertää internet-sensuurin maissa, joissa sellainen on käytössä. Nykyään verkkoa käytetään laajasti rikollisiin tarkoituksiin.

Tor-verkko tunnetaan myös sipuli-verkkona, sillä Tor-lyhenne tulee sanoista The Onion Router. Sipulivertaus on varsin kuvaava: Teknisesti verkko koostuu useista päällekkäisistä kerroksista. Kerrokset tekevät verkkoliikenteestä vaikeammin jäljitettävää lisäämällä kuorittavien tasojen määrää ennen käyttäjän identiteetin selviämistä. Tämä itsessään ei tee käyttäjän tunnistamista mahdolliseksi, se on ainoastaan teknisesti vaativaa ja aikaa vievää. Rikollisten toimien kohdalla se ei myöskään suoja muilta tutkinnallisilta keinoilta. Esimerkiksi Suomessa on saatu kiinni useita Tor-verkossa toimineita huumekauppiaita viimeisen parin vuoden aikana.

Maailmalla laittomalla Tor-kaupalla on ollut useita merkittäviä sivustoja, joista kuuluisin oli amerikkalainen Silk Road seuraajineen. Suomessa laitoman kaupan keskuksina ovat toimineet lähinnä kaksi sivustoa Silkkitie ja Sipulikanava. Erityisesti Silkkitie muistuttaa normaalia huutokauppa-sivustoa. Ostajat antavat arvioita myyjistä ja kuvailevat sanallisesti toimitusta ja tuotteen laatua. Maksu tapahtuu etänä kryptovaluutta Bitcoinilla tai kasvokkain käteisellä.

Näillä kanavilla laitton lääkekauppa on selvästi osa rikollista toimintaa, ja useimmiten lääkkeitä hankitaan päihetymistarkoituksessa. Kukaan ei päädy kauppapaikoille vahingossa tai luule olevansa tekemisissä laillisen lääkekaupan kanssa. Sivustojen käyttöön vaadittavan teknisen tietämyksen ei tarvitse olla suurta, mutta vaatii selkeän käsityksen siitä, mitä pimeästä verkosta etsii. Kauppapaikkojen mobiilikäyttö on yhä helpompaa ja suosittumpaa.

Tulli: ”Taustalla on useimmiten muuta kuin tietämättömyyttä”

Lääkkeitä internetistä laittomasti tilaavien ihmisten motiiveista ei voi esittää kuin arvauksia. Vielä vuosittain alussa kyseessä saattoi olla silkkie tietämättömyys. Tullin mukaan kansalaisten tietoisuus epäilyttävistä verkkosivustoista ja lääkekaupan rajoista alkaa nykyään olla vahvalla tasolla.

– Tor-verkon puolella tilaajat tietävät toimivansa laittomasti tai ainakin väärin, kertoo Tullin rikostutkinnan valvontajohtaja **Hannu Sinkkonen**.

– Myös avoimen verkon puolella taustalla on useimmiten muuta kuin tietämättömyyttä. Kiinnijääneet ovat yleensä kyllä tietäneet, mitä tekevät, ja tilaamista on pyritty peittelemään.

Tor-verkon kauppapaikoilla myydään Sinkkosen mukaan huumeainesten lisäksi huumeita, kipulääkkeitä, steroideja ja hormoneja sekä muuntohuumeita.

– Lääkkeiden nettikauppa on lisääntynyt vuodesta 2008 eteenpäin kaiken aikaa, Sinkkonen kertoo.

– Avoimesta verkosta tilataan paljon erektiolääkkeitä tai mitä luullaan erektiolääkkeiksi. Koskaanhan ei tiedä, mitä oikeasti niissä tilauksissa saa.

Sinkkosen mukaan kaupankäynti sekä Tor-verkossa että avoimessa verkossa kasvaa ja laajenee kaiken aikaa. Myös sosiaalista mediaa käytetään jonkin verran – lääkevääreännöksiä on tilattu ulkomailta esimerkiksi Facebookin kautta. ●

KIRJALLISUUTTA

- Bartlett J. The dark net: Inside the digital underworld. Brooklyn, New York. Melville House 2016.
- Brunton F. Spam: A shadow history of the internet. Cambridge, Massachusetts. The MIT Press 2013.
- Digitaaliset huumeet Suomessa. www.ept-verkko.fi
- Huumeiden halpahalli tuli netin ”pimeälle puolelle” – Näin Silkkie mullistaa huumeita Suomessa. Suomen Kuvalehti. Julkaistu verkossa 27.8.2016. <https://suomenkuvalehti.fi>
- Internetin pimeä puoli on salainen Tor-verkko, jossa myydään piria ja kysytään vinkkejä itsemurhaan. Helsingin Sanomat: Kuukausiliite. Julkaistu verkossa 7.11.2015. www.hs.fi/kuukausiliite
- Rise in online pharmacies sees counterfeit drugs go global. Lancet. Julkaistu verkossa 3.10.2015. www.thelancet.com
- The rise and challenge of dark net drug markets. www.swansea.ac.uk/media

